

МІНЧЕНКО Р. М.,доктор юридичних наук, професор,
проректор, професор кафедри
цивільного права(Національний університет «Одеська
юридична академія»)

УДК 347.61:316.342.2 (477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.14>**ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ
ТА ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН**

У статті розглядаються актуальні аспекти правового захисту суб'єктів сімейних правовідносин у контексті забезпечення гендерної рівності. Автор підкреслює, що правове врегулювання цього питання має визначальне значення для створення справедливих та рівноправних відносин між учасниками сімейних зв'язків. Особливу увагу приділено ролі законодавчих норм, які мають на меті запобігання та протидію домашньому насильству, дискримінації за ознакою статі чи гендерної ідентичності, а також забезпечення реального доступу постраждалих до правового захисту через ефективні механізми звернення до правоохоронних органів та судової системи.

Аналіз чинного сімейного законодавства України засвідчує наявність значних прогалин у нормативному закріпленні поняття гендерної рівності, зокрема у сфері сімейних правовідносин. Разом із тим, прийняття Сімейного кодексу України та супутніх законодавчих актів стало важливим кроком у напрямку правового врегулювання сімейних відносин з урахуванням інтересів і правової рівності всіх учасників – як жінок, так і чоловіків.

Особливий акцент зроблено на правовій природі майнових відносин подружжя, які у сімейному праві тісно переплітаються з особистими немайновими відносинами. В умовах ринкової економіки майновий склад подружжя може включати різноманітні об'єкти цивільного обігу, що актуалізує необхідність належного правового регулювання для забезпечення стабільності сімейних відносин та захисту інтересів обох сторін. Автор підкреслює, що якість і ефективність правових норм, що регламентують майнові відносини у шлюбі, істотно впливає на гармонійний розвиток особистих відносин між членами сім'ї.

У контексті забезпечення гендерної рівності також обґрунтовується необхідність урахування прав і потреб осіб з різною гендерною ідентичністю та сексуальною орієнтацією, які мають рівні права на створення і підтримку сімейних відносин. Автор наголошує на важливості впровадження гендерної освіти як на шкільному, так і на загальносуспільному рівні. Зокрема, йдеться про формування стійкої правосвідомості, заснованої на принципах рівності, поваги до різноманітності та відкидання дискримінаційних стереотипів щодо ролей жінок, чоловіків та осіб з різною гендерною ідентичністю у сім'ї та суспільстві загалом.

Ключові слова: цивільне законодавство, цивільні правовідносини, сімейне право, сімейне законодавство, сімейні правовідносини, принципи сімейного права, захист сімейних прав, гендерна рівність, учасники сімейних правовідносин, захист сімейних прав, подружжя, діти.



Minchenko R. M. On the issue of violation of the principle of gender equality and protection of family relations

The article deals with topical aspects of legal protection of family relations in the context of gender equality. The author emphasises that the legal regulation of this issue is crucial for the creation of fair and equal relations between participants of family ties. Particular attention is paid to the role of legislative provisions aimed at preventing and combating domestic violence, discrimination based on gender or gender identity, and ensuring that victims have real access to legal protection through effective mechanisms of recourse to law enforcement agencies and the judicial system.

An analysis of the current family legislation of Ukraine shows that there are significant gaps in the normative consolidation of the concept of gender equality, in particular in the area of family legal relations. At the same time, the adoption of the Family Code of Ukraine and related legislation was an important step towards the legal regulation of family relations, taking into account the interests and legal equality of all participants - both women and men.

Particular emphasis is placed on the legal nature of property relations between spouses, which in family law are closely intertwined with personal non-property relations. In a market economy, the property composition of spouses may include various objects of civil turnover, which makes it necessary to have proper legal regulation to ensure the stability of family relations and protect the interests of both parties. The author emphasises that the quality and effectiveness of legal provisions governing property relations in marriage significantly affect the harmonious development of personal relations between family members.

In the context of ensuring gender equality, the author also substantiates the need to take into account the rights and needs of persons with different gender identities and sexual orientations, who have equal rights to create and maintain family relationships. The author emphasises the importance of introducing gender education at both the school and the public level. In particular, it is about the formation of a stable legal consciousness based on the principles of equality, respect for diversity and rejection of discriminatory stereotypes regarding the roles of women, men and persons with different gender identities in the family and society as a whole.

Key words: *civil law, civil legal relations, family law, family legislation, family legal relations, principles of family law, protection of family rights, gender equality, participants of family legal relations, protection of family rights, spouses, children.*

Вступ. Порушення фундаментального принципу гендерної рівності в системі сімейних правовідносин може виявлятися в різних соціально-правових формах, що, як правило, ґрунтується на неспівмірному розподілі прав, та зобов'язань між подружжям. Такі порушення включають фізичне, психологічне чи сексуальне насильство, дискримінаційні практики, контроль над поведінкою та обмеження особистої свободи одного з партнерів, а також нерівноправний доступ до матеріальних благ, соціальних можливостей і прийняття рішень. Усі ці явища, є похідними від усталених гендерних стереотипів, що відображають соціально обумовлені уявлення про «традиційні» ролі чоловіка і жінки у сімейних та суспільних відносинах.

Однією з ключових детермінант гендерної рівності є викорінення всіх форм дискримінації, що мають ознаки статевої обумовленості. У сфері сімейних правовідносин це означає гарантування жінкам і чоловікам рівних прав щодо вільного вибору партнера, рівноправної участі в ухваленні рішень про укладення шлюбу або його розірвання, а також забезпечення паритетної участі обох сторін у вирішенні питань, які стосуються функціонування та добробуту сім'ї.



Особливого значення в контексті забезпечення гендерної рівності набуває питання протидії насильству в сім'ї. Незалежно від статі чи соціального статусу, кожна особа має невід'ємне право на фізичну та психологічну безпеку, а також на захист від будь-яких форм агресії та примусу. Ефективна реалізація цього права передбачає запровадження дієвих державних механізмів для своєчасного виявлення, запобігання, розслідування та адекватного покарання випадків домашнього насильства, що має сприяти формуванню безпечного сімейного середовища.

Актуальність проблематики забезпечення гендерної рівності у національній правовій системі обумовлюється активною участю України у міжнародних правових процесах, її інтеграції до європейської спільноти, виконанням українською державою міжнародних зобов'язань у сфері прав людини, а також загальним послідовним поступом цивілізаційного розвитку. Відповідна тематика має досить вагоме значення як для сучасної юридичної науки, так і для формування ефективної моделі державно-правового регулювання соціальних відносин у демократичній правовій державі.

Досвід провідних держав світу свідчить, що еволюція сімейних відносин не обмежується виключно соціально-економічними детермінантами, а значною мірою залежить від трансформації гендерної свідомості, руйнування дискримінаційних уявлень і розширення соціальної автономії обох статей. Вказані процеси потребують системного аналізу та правового врегулювання на національному рівні з урахуванням міжнародних стандартів прав людини.

Разом з тим, на шляху до реалізації гендерної рівності у сімейних відносинах залишаються суттєві виклики. Серед них особливої уваги заслуговують нерівний доступ жінок і чоловіків до окремих видів діяльності, зокрема, публічної державної служби, зайняття жінками керівних посад, особливо в державному секторі економіки, освіти, служби в Збройних силах України, правоохоронних органах, політиці та інших сферах зайнятості, які традиційно прийнято вважати «нежіночою справою», а також збереження штучно сформованих в суспільстві сексистських стереотипів, що визначають обмежене уявлення про «належні» соціальні ролі чоловіків і жінок у шлюбі та сім'ї. Ці фактори впливають не лише на повсякденний розподіл обов'язків, а й на правові аспекти розподілу майна, визначення аліментних зобов'язань та захисту прав сторін при розірванні шлюбу. Досить поширеним залишається явище дискримінаційної практики стосовно жінок у питаннях розлучення, виплати аліментів чи захисту від насильства в сім'ї, що свідчить про необхідність посилення правового механізму забезпечення гендерної рівності та недопущення дискримінаційних дій у сфері сімейних правовідносин.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз чинного законодавства України в сфері захисту суб'єктивних сімейних правовідносин при порушенні принципу гендерної рівності в сучасних умовах.

Сфера наукових досліджень. Гендерний підхід до дослідження соціального статусу жінок і чоловіків в українському суспільстві, специфіки міжстатевих відносин, а також визначення місця й ролі кожної статі у процесах формування та розвитку громадянського суспільства знайшов відображення у наукових працях широкого кола українських дослідників. Серед них слід відзначити наукові напрацювання С.Б. Булеци, К.М. Глиняної, О.Ю. Бикова, Н.Б. Болотіної, Т.В. Войтенко, В.В. Надьон, З.В. Ромовської, К.Б. Левченко, О.І. Сафончик, О.В. Синегубова, В.М. Чернеги, Є.О. Харитоновна, О.В. Шамоти та інших авторів. Питання гендерної рівності активно розглядаються у численних наукових статтях і монографічних дослідженнях, присвячених різним сферам національного права, включаючи сімейне законодавство як його складову.

Результати дослідження. Світовий досвід переконливо засвідчує, що еволюція сімейних відносин зумовлюється не лише динамікою економічних змін, а й значною мірою детермінована іншими соціальними та правовими чинниками, серед яких особливу роль відіграють гендерні аспекти. Саме тому ці фактори потребують поглибленого наукового осмислення та системного правового регулювання.



Конституція України, як основний закон держави, закріплює принцип рівності прав і свобод людини, органічно поєднуючи його з гарантіями забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок з метою утвердження їх фактичної рівноправності у всіх сферах суспільного життя. Зокрема, у статті 24 Конституції України відображено ідею юридичної рівності статей через формулу рівних прав і можливостей для чоловіків та жінок [1].

Крім того, Основний Закон закладає політико-правовий фундамент для визнання людини – незалежно від статевої приналежності – як найвищої соціальної цінності. Цей підхід відображає прагнення українського суспільства до поступової побудови нової соціальної реальності, в основі якої лежить подолання історично зумовлених стереотипів, а також досягнення гендерної рівноваги у правах, обов'язках, відповідальності та соціальних можливостях чоловіків і жінок.

Одним із ключових елементів захисту прав суб'єктів сімейних правовідносин є ефективне правове регулювання, спрямоване на недопущення дискримінації та насильства в межах сімейного середовища. Сучасні правові системи повинні забезпечувати наявність цілісної законодавчої бази, яка включає, зокрема, нормативні акти щодо запобігання та протидії домашньому насильству, законодавчі положення про рівноправність жінок і чоловіків, а також інструменти захисту прав всіх учасників сімейних відносин незалежно від їх гендерної ідентичності.

Проте формальне існування правових гарантій є недостатнім без дієвих механізмів їх практичної реалізації. Важливою передумовою ефективного захисту є удосконалення функціонування правоохоронних органів, зокрема – підвищення їх здатності належно реагувати на факти порушення принципу гендерної рівності у сімейних відносинах. Правоохоронці мають бути належно підготовленими для виявлення, документування та розслідування випадків дискримінації й насильства, пов'язаних із гендерною нерівністю [2, с. 51].

Судова система, зі свого боку, зобов'язана забезпечувати об'єктивний, неупереджений і своєчасний розгляд справ щодо порушень гендерної рівності в сімейних правовідносинах, а також накладати відповідні правові санкції на винних осіб та гарантувати реалізацію прав потерпілих осіб. Ефективність таких механізмів є визначальним чинником запобігання новим випадкам порушень.

Не менш важливим компонентом запобігання порушенням гендерної рівності виступає формування гендерної правосвідомості та розвиток освітніх ініціатив. Проведення широкомасштабних інформаційних кампаній, тренінгів та просвітницьких програм сприяє подоланню стереотипів, формуванню поваги до принципів гендерної рівності та усвідомленню шкідливих наслідків дискримінації в сімейних відносинах.

Гендерна правова експертиза сімейного законодавства передбачає критичний аналіз чинних норм з урахуванням їх здатності гарантувати рівноправність суб'єктів подружніх відносин, створювати умови для самореалізації в межах сім'ї, а також запобігати дискримінаційним практикам. За своєю суттю сімейне право не повинно залишатися нейтральним, а навпаки – має активно сприяти встановленню гендерної рівноваги, підтримувати паритетні засади демократії у сім'ї та усувати можливості для проявів нерівності.

Відмінною рисою гендерного підходу є його орієнтація на визнання правової рівності чоловіка і жінки в рамках подружніх та сімейних відносин. На відміну від традиційно «жіночого» підходу, який фокусувався переважно на захисті прав жінок, гендерний підхід передбачає комплексне правове осмислення сімейних правовідносин з огляду на забезпечення рівноправного статусу обох сторін – дружини та чоловіка. Лише гендерно чутливий і справедливий підхід у нормотворчості спроможний створити належні умови для реалізації принципів соціальної рівноправності статей у сфері сімейних відносин [3, с. 19].

Актуальні тенденції трансформації шлюбно-сімейних відносин, а також основні принципи їх правового оформлення та гарантування закріплено в положеннях Сімейного кодексу України [4]. У його змісті сконцентровано як національні правові традиції, так і кращі світові напрацювання у сфері регулювання сімейних відносин, які відображають сучасне розуміння функціонування сім'ї як соціального інституту.



Що стосується питань гендерної рівності, СК України цілком справедливо можна охарактеризувати як прогресивний нормативно-правовий акт, який формує підвалини для запобігання юридично зумовленій дискримінації жінок і чоловіків у сфері сімейного та приватного життя. Уже в преамбулі та першій статті Кодексу закріплено засади правового регулювання сімейних відносин, яке базується на принципах паритетності, взаємної любові, поваги, підтримки та взаємодопомоги. Стаття 7 СК України імперативно закріплює норму про рівність прав і обов'язків жінки та чоловіка в сімейних правовідносинах, шлюбі та родинному житті. Крім того, стаття 3 визначає юридичне поняття сім'ї, підкреслюючи, що сім'я може створюватися не лише на основі шлюбу чи кровної спорідненості, але й на інших підставах, передбачених чинним законодавством, за умови їхньої відповідності моральним засадам суспільства [5].

Історично, у багатьох суспільствах відзначалася системна нерівність між чоловіками та жінками щодо розподілу матеріальних благ, яка значною мірою зумовлювалася соціальними стереотипами та культурно-нормативними уявленнями про ролі статей. Такі уявлення призводили до того, що жінки часто опинялися в економічній залежності від своїх чоловіків, мали обмежений доступ до власності, стикалися з дискримінаційними обмеженнями у сфері спадкування, а також брали на себе непропорційний обсяг неоплачуваної праці з ведення домашнього господарства.

Конституція України, утверджуючи принцип верховенства прав людини, наголошує на тому, що особа – незалежно від статі – є найвищою соціальною цінністю. Такий підхід відображає прагнення української держави до утвердження рівноправності жінок і чоловіків як фундаментального елементу побудови демократичного суспільства в умовах трансформаційних процесів, які відбуваються в Україні упродовж нової та новітньої історії. Ідея рівноправності статей у сфері прав, свобод, обов'язків і соціальних можливостей закріплена в статті 24 Конституції України, де проголошено принцип рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок [1].

У контексті забезпечення майнових прав, досягнення реальної гендерної рівності передбачає не лише усунення дискримінаційних норм, але й трансформацію стереотипних моделей поведінки, які збереглися в суспільній свідомості. Реалізація принципу гендерної рівності у сфері майнових прав має гарантувати однакові юридичні можливості для володіння, користування, розпорядження та спадкування майна для представників обох статей.

Правова наука приділяє значну увагу осмисленню особливостей взаємодії особистих немайнових і майнових прав і обов'язків членів сім'ї, зокрема подружжя, у структурі сімейних правовідносин. Відповідно до усталених доктринальних підходів, правовідносини між членами сім'ї, насамперед подружжям, мають яскраво виражений особисто-правовий характер, а їхня майнова складова, хоча й важлива, розглядається як похідна від особистих немайнових відносин.

Сучасні наукові дослідження акцентують увагу на тому, що характер особистих відносин подружжя безпосередньо впливає на зміст та динаміку їхніх майнових правовідносин. У сімейному праві цей взаємозв'язок настільки міцний, що під впливом особистих взаємин відбувається якісна трансформація майнових прав, внаслідок чого вони набувають специфічних рис, що відрізняють їх від класичних цивільно-правових майнових відносин.

Разом із тим, майнові аспекти шлюбно-сімейних відносин легше піддаються правовій формалізації, що зумовлює необхідність їхнього чіткого і всебічного законодавчого врегулювання. Такий підхід дозволяє забезпечити належний правовий захист не тільки інтересів подружжя, а й третіх осіб – контрагентів, кредиторів, спадкоємців тощо. Майнова визначеність у правовідносинах між подружжям виступає запорукою правової стабільності й правопорядку, оскільки майнові права підлягають примусовому захисту, а їх порушення тягне за собою застосування відповідних правових санкцій.

Сімейні правовідносини, відповідно до положень частини третьої статті 7 СК України, підлягають правовому регулюванню виключно в тій мірі, в якій це не суперечить інтересам їх учасників та загальним засадам суспільного блага [6].



Такий підхід визначає межі втручання держави у приватне життя громадян, оскільки сімейні відносини, окрім правової, мають також глибоко особистісну природу. Конституційне право особи на свободу та недоторканність особистого і сімейного життя (гарантоване ст. 32 Конституції України) обмежує можливості законодавця повністю формалізувати усі аспекти взаємодії між подружжям, батьками та дітьми.

Наукові дослідження у сфері сімейного права справедливо акцентують увагу на тому, що у межах своїх функціональних можливостей СК України спрямований на досягнення балансу прав та інтересів чоловіка і жінки, створюючи умови для подолання історично зумовленої правової нерівності жінок. При цьому Кодекс не розглядає жінку як апріорі дискриміновану сторону, оскільки рівень правового захисту прав та інтересів обох учасників сімейних правовідносин є однаковим. Відповідно до сучасної правової доктрини, в контексті правових конфліктів скривдженою стороною може бути як жінка, так і чоловік, що відображає принцип гендерної рівності у нормативному полі [6].

У контексті забезпечення реальної гендерної рівності в сімейних відносинах важливо також враховувати правовий статус осіб з різною гендерною ідентичністю та сексуальною орієнтацією. У демократичному суспільстві фундаментальним є визнання рівних прав усіх осіб – незалежно від їхньої статевої ідентифікації, включно з трансгендерними, небінарними особами та представниками інших гендерних категорій – на створення сім'ї, її збереження та повноцінне функціонування [7, с. 27].

Правовий механізм захисту сімейних прав виступає одним із ключових інструментів у процесі гармонізації сімейних відносин. Відповідальність держави полягає в ухваленні правових норм і політик, які забезпечують рівноправність усіх учасників сімейних правовідносин незалежно від статі, гендерної ідентичності чи сексуальної орієнтації. Такий підхід повинен включати запровадження антикризових заходів щодо запобігання дискримінації, створення ефективних правових інструментів протидії домашньому насильству, розробку справедливих процедур розірвання шлюбу, визначення порядку опіки та виховання дітей, а також гарантування рівного доступу до майнових прав і спадщини.

Особливої уваги заслуговує проблема подолання стереотипних уявлень про ролі чоловіків і жінок у сімейному середовищі, які обмежують самореалізацію кожного з партнерів. Подолання таких установок можливе завдяки системній просвітницькій діяльності, що сприяє формуванню уявлень про сім'ю як про соціальну спільноту, побудовану на рівності прав, взаємоповазі та партнерстві.

Гендерна рівність у сімейних правовідносинах охоплює також питання батьківства, яке має бути розглянуте з позиції забезпечення рівного розподілу прав і обов'язків обох батьків. Сучасні підходи до державної політики у цій сфері передбачають підтримку гендерно нейтральних соціальних механізмів, зокрема правового регулювання відпусток по догляду за дитиною, запровадження гнучких форм зайнятості для обох батьків, створення умов для справедливого розподілу домашніх обов'язків. Такий комплекс заходів сприяє формуванню відповідального батьківства й рівноправного партнерства в сімейному житті.

Варто звернути увагу й на особливості правового регулювання питань батьківства в українському сімейному законодавстві. Так, стаття 129 СК України надає чоловікові, який є біологічним батьком дитини, право ініціювати судовий розгляд з метою визнання свого батьківства, навіть якщо на момент зачаття чи народження дитини жінка перебувала в офіційному шлюбі з іншим чоловіком. Це положення демонструє прагнення законодавця забезпечити справедливий баланс інтересів обох сторін і визнати юридичну значущість як біологічного, так і соціального чинників батьківства, тим самим утверджуючи принцип рівноправності у сімейно-правовій сфері.

Висновки. Аналіз чинників, що зумовлюють порушення принципу гендерної рівності у сфері сімейних правовідносин, свідчить про істотний вплив соціокультурних передумов, які формують стійкі стереотипи поведінки та уявлень про ролі жінок і чоловіків у сім'ї. Саме тому питання правової освіти та підвищення гендерної правосвідомості суспільства відіграє фундаментальну роль у забезпеченні рівноправ'я у цій сфері. Одним з ефективних



механізмів досягнення цієї мети є реалізація комплексних освітніх програм, спрямованих на поширення знань про гендерну рівність, протидію дискримінаційним стереотипам, підвищення обізнаності про природу та наслідки домашнього насильства, а також важливість дотримання гендерного балансу в сімейних стосунках. Такий підхід передбачає організацію системи спеціалізованих заходів – тренінгів, лекцій, семінарів, а також створення адаптованих освітніх матеріалів для використання у школах, закладах вищої освіти та на рівні громадських ініціатив.

Вирішення питання захисту прав учасників сімейних правовідносин у разі порушення принципу гендерної рівності потребує цілісного міждисциплінарного підходу, що має охоплювати зусилля як державних органів, так і інститутів громадянського суспільства та міжнародних правозахисних структур. Забезпечення гендерної рівності в сімейних правовідносинах безпосередньо впливає на добробут родини, особливо на становище жінок, дітей та представників інших вразливих соціальних груп, і має бути інтегрованим елементом державної політики.

Ключовим елементом забезпечення рівності у сімейних правовідносинах є наявність ефективної законодавчої бази, що передбачає закріплення принципу рівноправ'я всіх учасників сімейних правовідносин незалежно від статі, гендерної ідентичності чи сексуальної орієнтації. Законодавство повинно містити норми, які забезпечують рівні права на участь у сімейному житті, визнання рівноправного статусу партнерів, заборону будь-яких форм дискримінації, а також гарантії справедливого розподілу майна і правового захисту у разі розірвання сімейних відносин.

Особливу роль у підтриманні гендерної рівності відіграє розвиток системи соціальних послуг, які спрямовані на підтримку учасників сімейних правовідносин. Це, зокрема, спеціалізовані центри психологічної допомоги, консультативні служби з питань планування сім'ї та репродуктивного здоров'я, програми гендерної освіти, а також інші форми інституційної підтримки, що мають на меті підвищення соціальної стійкості сімей.

Невід'ємною складовою досягнення гендерної рівності є міжсекторальна співпраця між державними органами, неурядовими організаціями та приватним сектором. Лише синергія зусиль цих суб'єктів створює умови для формування інклюзивного правового простору, в якому повноцінно реалізуються права та свободи кожного учасника сімейних відносин.

Сучасна правова наука акцентує увагу на значенні критичного осмислення гендерних стереотипів, які мають вплив на розподіл майнових прав у сім'ї. Культурні, соціальні та економічні чинники часто зумовлюють упереджене ставлення до права власності окремих членів сім'ї, що може призводити до порушення принципів рівності та справедливості.

Для подолання вказаних диспропорцій необхідно систематично здійснювати інформаційно-просвітницьку роботу, спрямовану на підвищення правової обізнаності населення у сфері гендерної рівності, особливо у контексті майнових правовідносин. Навчальні програми, тренінги та семінари мають на меті формування у громадян критичного ставлення до усталених стереотипів і сприяти побудові правових відносин у сім'ї на засадах партнерства, рівності та взаємної поваги.

Подальший розвиток законодавства залишається одним із ключових напрямів для забезпечення гендерної рівності у сфері майнових прав. Необхідним є закріплення у нормативно-правових актах чітких положень, що гарантують рівні можливості для жінок і чоловіків у питаннях набуття, володіння, розпорядження, спадкування та розподілу майна, а також забезпечення механізмів контролю за дотриманням відповідних норм. Лише системний правовий захист у поєднанні з усвідомленим ставленням суспільства до проблеми гендерної нерівності може ефективно сприяти її подоланню.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.



2. Шамота О.В. Актуальні питання захисту суб'єктів сімейних відносин у разі порушення принципу гендерної рівності. *Часопис цивілістики*. Вип.48. 2023. С.48-53.
3. Сафончик О.І. Принцип гендерної рівності за сімейним законодавством України. *Часопис цивілістики*. Одеса, Гельветика. 2021. Вип. 41. С.18-22.
4. Сімейний Кодекс України: Закон України від 10.01.2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
5. Цивільний кодекс України: наук.-практ. Коментар / за заг. ред. Харитонova Є.О., Калітенко О.М. – Київ: Норма права, 2023.
6. Ромовська З. В. Українське сімейне право: підручник. К., 2009. 500 с.
7. Шамота О.В. Актуальні питання захисту суб'єктів сімейних відносин у разі порушення принципу гендерної рівності. *Juris Europensis Scientia*. Вип.2, 2023. С.25-29.

